
T A R P =

D I S C I P L I N I Š K U M O
K A P I N Y N U O S (?)

Kur yra gaivaus gaivumo, ten jis savaime suranda išraiškos lytį
(Vydūnas, *Sąmonė*)

Turinys

5
Dovilė Tumpytė
<i>Aktualiojo meno raktazodžiai:</i>
<i>tarpdiscipliniškumas, medijos ir reliacinė estetika</i>
15
Laima Kreivytė
<i>Instrukcija: tarpdisciplininis menas</i>
19
Skaidra Trilupaitytė
<i>Tarpdiscipliniškumo politika?</i>
24
Danutė Gambickaitė
<i>„Tarpdiscipliniškumo“ kapinynuos</i>
29
2EASY fashion
30
Danas Aleksa
31
Arnas Anskaitis
32
Jurga Barilaitė
33
Vitalij Červiakov
34
Mindaugas Gapševičius
36
Linas Jusionis
37
Vsevolod Kovalevskij
38
Ignas Krunglevičius
39
Saulius Leonavičius
40
Dainius Liškevičius
41
Paulina Eglė Pukytė
42
Kęstutis Šapoka
47
Marija Šnipaitė

Aktualiojo meno raktažodžiai: tarpdiscipliniškumas, medijos ir reliacinė estetika

Dovilė Tumpytė

Publikuota interneto žurnale *www.balsas.cc*, 2005-10-17

Menas ir teorija vystosi nuolat kisdami. Vieni meno teoretikai siūlo įvairiausius terminus, siekdami objektyviai apibūdinti šiuolaikinės meno praktikos formas ir strategijas, pateikia meno supratimo kriterijus, kiti juos kritikuoja. Lietuvos meno teorijos ir kritikos diskurse, susiklosčius specifinei meno politikos situacijai, dažniausiai atsiranda binarinis meno skirstymas į tradicinį ir šiuolaikinį, neretai turint galvoje meną, atitinkamai sukurtą tam tikros meno rūšies/disciplinos ribose, ir tarpdisciplininį. Tokį visuotinį meno skirstymą galima laikyti pakankamai primityviu. Reikalingi įvairesni meno suvokimo instrumentai. Šiuolaikinio, nesvarbu kuria – progresijos ar regresijos – kryptimi kintančio, neišsitenkančio tradicinės modernistinės meno istorijos linijoje, meno perpratimui renkuosi teorinius raktažodžius, skirtingais kampais apčiuopiančius meninės praktikos pulsą: *tarpdiscipliniškumas* (angl. *interdisciplinarity*), *diskursyvinė meno praktika* (*discourse-specific art*), *postprodukcija* (*postproduction*), *reliacinis/sąsąjų menas* (*relational art*).

Lietuvos meno scenoje nuo 1993 metų bene labiausiai stengtasi artikuliuoti *tarpdiscipliniškumo* prasmę. Šio termino vartojimą į praktinį ir teorinį meno diskursą įvedė menininkai bei meno teoretikai (Gediminas ir Nomeda Urbonai, Saulius Grigoravičius), įkūrę Jutempus TMP (tarpdisciplininiai meno projektai). Ilgainiui tarpdiscipliniškumo terminas tapo itin patogiu įrankiu atskirti naujas Lietuvoje meno praktikas, kurios, peržengusios kurio nors vieno meno žanro ribas, nebeįtilpo į modernistinės tradicijos meno rėmus. Jis atliko naujų meno praktikų Lietuvoje sklaidos legitimacijos darbą bei perėjo į institucinę plotmę (1998 m. buvo įkurta Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjunga (LTMKS)). Tačiau tokiu būdu *tarpdiscipliniškumas* tapo itin plačiai suvokiamas ir prarado savo pirminę reikšmę. Į meno teorijos ir praktikos lauką tarpdiscipliniškumo terminas atėjo iš mokslo srities.

Moksliniame diskurse kur kas dažniau sutinkamas *tarpdiscipliniškumas* žymi įvairių mokslo sričių metodologijų perėmimą ir sintezavimą. Jo prireikia tuomet, kai vyksta bendradarbiavimas tarp kelių disciplinų, tačiau jos dar nėra taip smarkiai susiliejusios, kad suformuotų naują discipliną. Dažniausiai tarpdiscipliniškumo terminas vartojamas aukštųjų mokyklų studijų programose, nusakant nevienakryptį studijų profilį, ne tik studijų pasirinktai kryptį būdingu metodologijų naudojimą ar įprastų aspektų gvildenimą. Pasaulyje rengtos konferencijos [1] *tarpdiscipliniškumo* problematiką šių dienų teoriniame lauke aktualizuoja labiau mokslo nei meno paradigmoje. Greta termino „tarpdisciplininis“ randasi trans-, inter-, multi-, meta-discipliniškumo sąvokos, kurių subtilius skirtumus teoretikai pirmiausia bando įvardinti mokslinių tyrimų ir įvairių sričių metodologijų specifikos paradigmoje. Disciplininio pobūdžio tyrinėjimuose subjektas ir objektas yra izoliuojami nuo platesnio konteksto. Meta-, tarp-, multi-, trans – discipliniškumas stengiasi įveikti hermetiškumą ir siūlo naujas platesnes mokslinių tyrimų bei kūrybingo mąstymo galimybes. Meno praktikos ir teorijos lauke terminas „tarpdisciplininis / tarpdiscipliniškumas“ pradėtas vartoti panašiu metu kaip ir moksliniame diskurse – 7-ojo dešimtmečio pradžioje, atsiradus poreikiui artikuliuoti nuo DADA judėjimo kintančias menines iniciatyvas ir praktikas teoriniame diskurse. 10-ajame dešimtmetyje buvo atsigręžta permąstyti *tarpdiscipliniškumo* reikšmę tiek menuose, tiek tiksluosiuose bei humanitariniuose moksluose. Lingvistiškai terminas sukonstruotas iš dviejų žodžių *tarp*(inter) ir *discipliniškumas*: *tarp* reiškia jungtį, buvimą tarp vieno ir kito, pabrėžiant transgresijos momentą. Transgresija referuoja į veiksmą, sulaužantį tam tikrus nusistovėjusius kodus ar taisykles. Įvairūs žodynai [2] tarpdiscipliniškumo terminą plačiąja prasme aiškina labai panašiai – kaip studijų, mokslo ar kitokios praktikos sritį, kurioje jungiamos arba yra įtraukiamos kelios skirtingos akademinės, mokslinės arba meninės disciplinos, žinios [3]. Teoriniame meno diskurse disciplina tradiciškai suvokiama kaip meno rūšis (arba medija). Disciplinos samprata mene yra artima formalistinės teorijos šalininko Clemento Greenbergo „grynojo meno“ sampratai, meno grynumą aiškinant kaip susitarimą kurti legitimuotose ir konvencionaliose tam tikros medijos ribose. [4] Buvimą menu lemia forma, turinti meno statusą. Modernistinis discipliniškumas nulemia

uždarą ir konvencinę meno struktūrą, artimą „grynojo meno“ sampratai: kiekviena meno medija išlieka gryna tol, kol neišeina iš jai nustatytų ribų ir nekoreliuoja su kitų menų materijomis [5]. Tačiau kuo labiau disciplina apibrėžiama, kaip pastebi pats Greenbergas, tuo mažiau lieka laisvės [6], o laisvė – viena iš kūrybingumo sąlygų. Kita vertus, kaip rašo Jablonskienė, cituodama Jacques'ą Derrida, jis „įrodė, kad gryna disciplina, gryna rūšinė specifika neegzistuoja nė vienoje srityje, kiekvieną grynumą neišvengiamai veikia išorinis kontekstas“ [7]. Tačiau atsirbojimas nuo vienos meno disciplinos ar medijos ir kelių meno medijų naudojimas kūrybiniame procese ne visuomet leidžia kūrybinę praktiką vadinti tarpdisciplinine. Tam tinkamesnis pomedijinio/ podisciplininio meno apibrėžimas, kurį analizavo Rosalind Krauss. [8] Julia Kristeva *tarpdiscipliniškumą* laiko tam tikru mąstymo modeliu, kuriame persikerta įvairių sričių žinios: tarpdiscipliniškumas atsiranda paraleliai eksploatuojant kelias disciplinas [9]. 7-ajame dešimtmetyje Prancūzijoje vartotas polivalentiškumo terminas, kurį Kristeva vadina pirmine tarpdiscipliniškumo faze [10]. Juo buvo įvardijamos įvairios praktikos, kurios nesirėmė grynai viena disciplina. Taip vadinamos „tarpdisciplininio pobūdžio“ praktikos greitai tapo problemiškos, pradėta kvestionuoti jų tarpdiscipliniškumą: Kristevos teigimu, moksle ar mene dažnai buvo tik manipuluojama tarpdiscipliniškumu, rodant norą dirbti su skirtingomis disciplinomis, tačiau realiai liekant vienos disciplinos prerogatyvoje. Anot Kristevos, klystama manant, kad vieno žmogaus specializacija gali būti tarpdisciplininė savaime: tai yra tik įvairių sričių ribotos žinios ir fragmentiška kompetencija [11]. Tai užuomina, kad tarpdiscipliniškumas labiau tikėtinas kaip tam tikrų sričių bendradarbiavimo rezultatas, o ne mėgėjiška vieno asmens manipuliacija įvairių sričių žiniomis. Todėl galima teigti, kad tarpdiscipliniškumas mene yra pakankamai siaura sąvoka, apimanti tik labai mažą šiuolaikinio meno ar meno praktikos dalį, kurios esminiu bruožu tampa bendradarbiavimas tarp skirtingų sričių specialistų; tokio bendradarbiavimo procesui, o sėkmės atveju – ir rezultatui galima taikyti tarpdiscipliniškumo terminą, kuris vartotinas nurodant meno kūrimo metodą. Panašiai mąsto ir amerikiečių meno teoretikas Halas Fosteris. Žvelgdamas iš šiandienos perspektyvos, Fosteris pastebi problemas, atsirandančias per paskutinius kelis dešimtmečius pakitusiame tarpdiscipliniškumo statuse pirmiausia dėl to, kad keletą

dešimtmečių jau nebėra aiškių disciplinų ribų. „Kad būtum tarpdisciplininis, pirmiausia turi būti disciplininis – išmanyti bent vieną ar dvi disciplinas, žinoti tų diskursų istoriją, kad galėtum juos derinti” [12], sako Fosteris. Pasak teoretiko, dabar dažniausiai puolama į tarpdisciplininę veiklą, neturint žinių nė iš vienos disciplinos, ir tai lemia eklektiškumą – o tai yra labiau entropiška nei transgresyvu. Transgresyvumą Fosteris laiko esminiu tarpdisciplininės praktikos momentu. Pagal Fosterio logiką, transgresiją galima konstatuoti diskursyvioje meno praktikoje, kurioje pasitelkiamos ir kompetentingai panaudojamos įvairių sričių žinios. Toks menas sukuria interaktyvų/kritišką/refleksyvų santykį su kultūrine, socialine, politine terpe, t. y., skleidžiasi horizontalumo ir vertikalumo jungtyje. Tačiau reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Fosteris neteigia, jog diskursyvi meno praktika yra tarpdisciplininė; joje tik *gali* būti tarpdiscipliniškumo apraiškų. Kintančiame meno praktikos lauke nuo 7-ojo dešimtmečio Fosteris nužymi pagrindinę pasikeitimo slinktį: teoretikas teigia, kad šiuolaikinio meno praktikos esminis pokytis yra perėjimas nuo meno kūrimo disciplinoje (arba vienoje medijoje) [13] (*medium-specific*) prie diskursyvinės meno praktikos (*discourse-specific*). Fosteris įveda ir išryškina *etnografinio posūkio* mene diskursą, kurį Lietuvos kritikė Birutė Pankūnaitė linkusi laikyti turinčiu aksiominę tarpdiscipliniškumo savybę. Jo atsiradimas šiuolaikiniame mene siejamas su meno raidoje vykusiais pokyčiais nuo 7-ojo dešimtmečio: nuo minimalizmo, popmeno, konceptualizmo, performanso ir kūno meno iki specifinės vietos kūrinių [14] meno. Pokyčiai šių menų praktikoje išprovokavo medijos ir jos erdvinės percepcijos tyrinėjimus, taip pat lėmė meno institucijos bei žiūrovo/stebėtojo sampratos pasikeitimus. Meno institucija tapo atsieta nuo fizinės erdvės, neapibrėžiama tik erdviniais terminais (kaip studija, galerija, muziejus ir t. t.): ją imta suvokti kaip įvairių praktikų, institucijų ir bendruomenių diskursyvų tinklą (*network*) [15]. Meno stebėtojas pradėtas suvokti kaip socialinis subjektas, apsprendžiamas kalbos ir ekonominio, etninio, lytinio ar kitokio skirtingumo. Įvairių socialinių judėjimų (civilinių teisių, įvairių feminizmų, *queer*politikos, multikultūralizmo) bei teorijų vystymosi (feminizmo, psichoanalizės ir kino teorijų susiliejimas, kultūros studijų (*Cultural Studies*) atsiradimas, Lacano ir Foucault teorijos, postkolonijinio diskurso plėtotė ir t. t.) pasėkoje pradėjo irti meno ir

menininko, identiteto ir bendruomenės griežti apibrėžimai. Visi šie pokyčiai, pasak Fosterio, lėmė meno sklaidą išplėstiniame kultūros lauke, kurį tyrinėja antropologija. Etnografiniame posūkyje keičiasi meno įvietinimas (*siting of art*): menininko žvilgsnis nuo medijos paviršiaus persikelia į muziejaus erdvę, nuo institucinių rėmų [turima galvoje modernistinė disciplina – D. T.] prie diskursyvaus tinklo (*network*), prie geismo (*desire*) arba stygiaus (*disease*) sąlygų kaip meno įvietinimo. Fosteris teigia, kad „menininkai pradėjo dirbti horizontalioje plotmėje, sinchroniškai judėdami nuo socialinės temos prie temos, nuo politinės polemikos prie polemikos, tai ne vertikaliai, o diachroniškai jungdami su disciplininėmis meno medijų formomis“ [16]. Diskursyvios meno praktikos paradigmoje, mano manymu, reikėtų aptarti dar keletą terminų-raktažodžių, kurie gali padėti perprasti ir suvokti kintančias ir, grubiai tariant, paskutiniuoju dešimtmečiu išryškėjusias šiuolaikinio meno tendencijas. Vienas pirmųjų, dar laiko nepatikrintų, bandymų teorizuoti pastarojo laikmečio meną (nuo 1990 m.) – prancūzų kuratoriaus ir meno teoretiko Nicolas Bourriaud esė rinkinys „Reliacinė estetika“ [17] („Relational Aesthetics“) bei „Postprodukcija. Kultūros scenarijus: kaip menas perprogramuoja pasaulį“ („Postproduction. Culture As Screenplay: How Art Reprograms the World“). „Reliacinės estetikos“ ir „reliacinio meno“ terminais Bourriaud bando sukurti koncepciją, kuri galėtų pasitarnauti kaip pastaruoju metu kuriamo meno analizės ir kritikos instrumentas, ir sulaukia nemažai kritikos. Prancūzų ir anglų menininkai bei teoretikai karštai diskutuoja, ar XX a. pabaigos meno istorijoje bus įrašyta dar viena srovė, dar vienas -izmas: reliacionizmas. Bourriaud įsitikinimu, neturėtume į šiuolaikinį meną žvelgti iš 7-ojo dešimtmečio meno istorijos ir jos vertybių „pastogės“, t.y., šiuolaikinis menas turi savas taktikas ir strategijas, kurias reikia bandyti užčiuopti, netaikant išankstinių buvusio meno reikalavimų. Šiuolaikiniams meno praktikos procesams ir kultūrai apskritai įvardinti Bourriaud siūlo *postprodukcijos* terminą, jį aiškindamas kaip referuojantį į „veiklumo zoną“: jo esmė yra visų kultūros kodų, kasdienybės gyvenimo formų, globalaus palikimo kūrinių supratimas ir jų aktyvavimas (privertimas funkcionuoti). Dabar menas susijęs ne su formos išplėtojimu tuščioje vietoje, bet su kultūros rinkoje jau cirkuliuojančiais objektais [18], menininkui elgiantis kaip didžėjui. Bourriaud meną apibrėžia kaip „veiklą, pasireiškiančią užmezgant santykius su pasauliu

per ženklus, formas, veiksmus ir objektus“ [19]. Visas formaliai heterogeniškas meninės praktikos formas jungia naudojimasis jau esamomis/pagamintomis formomis: meno klausimas yra ne „ką mes galime padaryti naujo?“, o „ką galime padaryti su tuo, ką jau turime?“ [20] Tokios praktikos pasėkoje šiuolaikinio meno darbas yra ne „kūrybinio proceso“ pabaiga („galutinis produktas“, skirtas kontempliacijai), o funkcionuoja kaip navigacijos vieta, portalas, veiklumo/veiklos gamintojas. Naujoje kultūros formoje, kurią galima vadinti „(pa)naudojimo kultūra“ (*culture of use*) arba „veiklumo/aktyvumo kultūra“ (*culture of activity*), anot N. Bourriaud, meno kūrinio statusas keičiasi: tradiciškai meno kūrinys buvo menininko vizijos saugykla, dabar jis funkcionuoja kaip aktyvus agentas, partitūra, besiskleidžiantis scenarijus, karkasas/struktūra, kaip laikinas tarpusavyje susijusių elementų tinklo (*network*) terminalas, kaip naratyvas, kuris išplečia ir perinterpretuoja ankstesnius naratyvus. Menas priverčia funkcionuoti mūsų kasdienio gyvenimo kultūros objektus ir formas [21]. N. Bourriaud *postprodukcijos* principas esmiškai siejasi su Fosterio įvardinta diskursyvine meno praktika, kai modernistinę medijų reikšmę keičia idėjos, tyrimo, veiksmo praktika horizontaliame kultūros lauke. Reliacinės estetikos ir meno teorija, kuri galbūt bus laikoma XX a. paskutiniojo dešimtmečio meno kryptimi teoriniame diskurse, įsilieja į postprodukcinės kultūros ir diskursyvios meno praktikos paradigmą. Reliacinio meno darbų išskirtinumas glūdi tame, kad jie siekia sukurti realiai arba potencialiai intersubjektyvių santykių, sąsajų erdvę, kurioje kūrinio reikšmė „pagimdoma“ kolektyviai, o ne kiekvienam individualiai „suvartojant“ meno produktą – atvirkščiai nei kad buvo įprasta Greenbergiškame modernizme [22]. Bourriaud rašo: “10 dešimtmetyje vis daugėjo darbų, siūlančių tam tikras paslaugas, siūlančių konkrečius kontraktus žiūrovui ir daugiau mažiau realius socialumo modelius. Žiūrovo „dalyvavimas“, teorizuotas Fluxus hepeningų ir performansų, virto būdingu meninės praktikos bruožu. /.../ Po santykio tarp žmonijos ir dievybės, tarp žmonijos ir objekto ieškojimų, dabar meninė praktika koncentruojasi ties tarpžmogiškų santykių sfera, ir tai rodo meninė veikla, besitęsianti nuo 1990 m. Menininkas vis aiškiau numato santykius, ryšius, kuriuos užmėgs jo kūrinys tarp publikos, bei išranda socialumo modelius. /.../ Meno kūriniai apskritai būdingas santykinis (angl. *relational*) charakteris, tačiau žmonių santykių sferos referencinės

figūros dabar tapo pilnai išsivysčiusia meno “forma”. Susitikimai, susidūrimai, įvykiai, įvairus bendradarbiavimas, žaidimai, festivaliai ir pasilinksminimo vietos – visi susidūrimo ir santykių užmezgimo/išradimo metodai tokiu būdu patys tampa suvoktini kaip estetiniai objektai, kuriuose skulptūros ir paveikslai laikomi kažkuo daugiau nei tik formalistinių estetinį pasitenkinimą sukeliančiais objektais” [23]. Anot Bourriaud, menas yra susidūrimo būseną (“art is a state of encounter”), ir būtent toks menas yra socialumą skatinanti erdvė. Reliacinis menas, dėmesį kreipiantis į žmonių santykius ir socialinį kontekstą, o ne atskirą individą ir jo privačią simbolinę erdvę, nurodo į radikalų moderniojo meno iškeltų estetinių, kultūrinių ir politinių tikslų perversmą [24]. Šiuolaikinio meno darbo nebeįmanoma laikyti tik erdve, kurią galima praeiti. Šiuolaikinio meno kūrinys pristatomas kaip laiko periodas, kuriuo reikia gyventi (ir jį išgyventi) kaip neribotos diskusijos pradžia. Anot Bourriaud, šiuolaikinis menas, stengdamasis įsiveržti į santykių/sąsajų tikrovę (*relational realm*) ir tai paversdamas diskusijos objektu, neabejotinai vykdo politinį projektą (turima galvoje meno funkcija suartinti, užmegzti ryšius tarp vaizdų visuomenėje nutolusių individų, sukuriant bendruomenės jausmą). Kita vertus, yra pakankamai sudėtinga nustatyti tokio meno vertę (ir kokio pobūdžio ta vertė?), kuri logiškai turėtų būti meno kūrinio išprovokuotame santykiyje. Bourriaud nepasiūlo vertės išmatavimo būdo (ir kažin, ar tai yra taip paprasta, kaip norėtųsi manyti). Lietuvos meno procesai ne itin skiriasi nuo Europos, taigi teoriniai raktažodžiai šiuolaikinio meno perpratimui turėtų būti apsvarstomi kritiškai analizuojant ir lokalių procesų judesius. Vertėtų atkreipti dėmesį, kad tarpdiscipliniškumas, dažniausiai suvokiamas kaip šiandieninių meno procesų strategijų – tiek menininkų, tiek kuratorių praktikoje – atspirties taškas, tampa progresyvumo ir neretai eksperimentų meno lauke sinonimu. Tačiau jis mažai ką paaiškina, kaip tas menas galėtų būti suvoktas. Todėl galbūt N. Bourriaud siūlomi šiuolaikinio meno suvokimo ir kritikos instrumentai galėtų būti pradžia diskusijoms, kaip įmanoma patirti šiuolaikinio meno ekstazę.

- [1] Rethinking Interdisciplinarity, virtual conference-seminar, [žiūrėta 2005 02 10]. Prieiga per internetą: <http://www.interdisciplines.org/interdisciplinarity/papers/5/24> Christopher Heintz, Gloria Origgi ir Dan Sperber moderuojama virtuali konferencija-seminaras „Rethinking Interdisciplinarity“ („Permaštant tarpdiscipliniškumą“) tapo atvira diskusijoms 2004 m. vasario 9 d. internete.
- [2] *Tarpdiscipliniškumo* sąvokos aiškinimą pasisekė aptikti tik elektroniniuose žodynuose. Šios sąvokos reikšmė specializuotuose meno žodynuose dar nėra artikuliuota, sprendžiant iš pastaraisiais metais leistų meno žodynų, prieinamų Lietuvoje.
- [3] Elektroninis Merriam-Webster Online žodynas. Prieiga per internetą <http://www.m-w.com/cgi-bin/dictionary%20?book=Dictionary&va=interdisciplinary>; Elektroniniai Oxfordo žodynai. Prieiga per internetą: http://www.ask.oxford.com/concise_oed/interdisciplinary?view=uk; The American Heritage Dictionary of the English Language: Fourth Edition. 2000, prieiga per internetą: <http://www.bartleby.com/61/53/I0185300.html> [žiūrėta 2004 08 22].
- [4] C. Greenberg, Towards a Newer Laocoon (1940), *Art in Theory, 1900 – 2000: an anthology of changing ideas*, Ed. Charles Harrison, Paul Wood, United Kingdom: Blackwell Publishing, 2003, p. 566.
- [5] Pavyzdžiu Greenbergas pateikia tapybą: tapybos medijos grynumą lemia jos išskirtiniai bruožai – dvimatiškumas, plokštumas, figūratyvaus naratyvo nebuvimas, bet kokios iliuzijos atsisakymas (nesuinteresuota estetika) ir spalva.
- [6] C. Greenberg, Towards a Newer Laocoon (1940), *Art in Theory, 1900 – 2000: an anthology of changing ideas*, Ed. Charles Harrison, Paul Wood, United Kingdom: Blackwell Publishing, 2003, p. 777.
- [7] L. Jablonskienė, Paribių problema šiuolaikinėje dailėje, *Menotyra*, Nr. 2. (31), 2003, p. 95.
- [8] Žr.: R. Krauss, A Voyage on the North Sea. *Art in the Age of Post-Medium Condition*, London, 1999.
- [9] J. Kristeva, Institutional Interdisciplinarity on Theory and in Practice (an interview), *The Anxiety of Interdisciplinarity: De-, dis-, ex-*, London, 1998, vol. 2., p. 4. [10] Ten pat, p. 5.
- [11] Ten pat, p. 6.
- [12] H. Foster, Trauma Studies and the Interdisciplinary (an interview), *The Anxiety of Interdisciplinarity: De-, dis-, ex-*, London, 1998, vol. 2, p.162.
- [13] *Medium-specific* verčiu kaip *meno kūrimą disciplinoje*, o ne *meno kūrimą medijoje*, nors tai ir būtų sinonimiška sekant Greenbergo „grynojo meno“ teorija, kurioje disciplinos – meno rūšies – specifika lemia konvencionalus kūrimas tam tikroje medijoje.
- [14] Specifinės vietos kūrinys [angl. *site-specific art work*] apibrėžiamas kaip šiuolaikinės dailės kūrinys (skulptūra, objektas, intaliacija), skirtas tam tikrai natūraliai ar dirbtinei aplinkai – konkrečiai gamtos, miesto ar pastato vietai. Priešingai nei tradicinės monumentaliosios dailės kūrinys, jis neturi puošybinės ar memorialinės paskirties. Specifinės vietos kūrinio forma ir turinys tiesiogiai siejasi su eksponavimo vietos ypatumais: kūrinys ir jo aplinka vienas kitą papildo. Dažniausiai tai laikini darbai, kaip ir parodos eksponatai, rodomi ribotą laiką tarpą. Specifinės vietos kūrinio samprata pradėjo klostytis žemės mene XX a. 7 dešimtmetyje. Žr.: Dailės žodynas, Vilnius: VDA, 1999, p. 396.
- [15] R. Foster, *The Return of the Real*, London, 1996, p. 184.
- [16] Ten pat, p. 199.

- [17] „Relational Aesthetics“ termino vertimą į lietuvių kalbą dar reikėtų apsvarstyti: „reliacinis“ lietuvių kalboje nėra itin vartojamas žodis, kuriam šiuo atveju priskirtina reikšmė yra santykių, ryšių, sąsajų tarp daiktų, reiškinių ir žmonių išraiška, o ne jie patys. Suprantamesnis, bet nežinia ar tikslesnis, vartotinas terminas galėtų būti „sąsajų estetika“.
- [18] N. Bourriaud, *Postproduction. Culture As Screenplay: How Art Reprograms the World*, New York: Lukas&Sternberg, 2000, p. 7.
- [19] N. Bourriaud, *Relational Aesthetics*, Les Presses du Reel, Dijon, France, 2002. Prieiga per internetąhttp://www.iade.pt/cumulus/%20abstracts_pdf/abstract_05_019_Cumulus%202005.pdf
- [20] N. Bourriaud, *Postproduction. Culture As Screenplay: How Art Reprograms the World*, New York: Lukas&Sternberg, 2000, p. 10.
- [21] Ten pat, p. 13-14.
- [22] C. Bishop, Antagonism and Relational Aesthetics, in: *October*, No.: 110, Fall 2004, p. 54.
- [23] N. Bourriaud, *Relational Aesthetics*, Dijon, 2002 (1998), p. 28-29.
- [24] Ten pat, p. 14.

Instrukcija: tarpdisciplininis menas

Laima Kreivytė

Publikuota kultūros savaitraštyje *7 meno dienos*, Nr.13 (935), 2011-04-01

Prisipažinsiu - šį tekstą inspiravo skambutis telefonu. Skambinusysis užsiminė, kad reiktų aiškiau apibrėžti tarpdisciplininį meną. Mandagiai paprašė pagalvoti. Davė savaitę laiko ir garantavo, kad nieko nebus, jei vis dėlto nesugalvosiu.

Paprastai vengiu atsakinėti į telefonines apklausas. Tačiau skambino ne bankas ar „Čili pica“, o menininkas, kurį gerbiu ir kurio rūpestį dėl tarpdisciplininio meno įkvėpė ne asmeninės ambicijos, o rimtas požiūris į visuomenines pareigas. Tai itin retas reiškinys - beveik anomalija. Man visada imponavo šio menininko konceptualumas ir gilinimasis į sudėtingus reiškinius bei teorijas. Štai ir dabar - galėtų žmogus tiesiog „pasikliauti širdim“ arba numot ranka ir negaišti laiko. Bet gilinasi. Nes visuotinis nesigilinimas ir gimdo komercinio, kičinio, pseudokonceptualaus, oficiozinio ir šiuolaikinio liaudies meno monstrus, kuriuos kultūros valdininkai iš inercijos (ar nevilties) deda į „tarpdisciplininio meno“ projektų krūvą. Ta krūva taip apaugo, kad darosi panaši į Augėjo arklides - ir jokios baltos užuolaidėlės jos neپردengs.

Apie tarpdiscipliniškumą rašyta ir kalbėta daug - ypač moksle ir mene. Vakaruose nuo XX a. 8-ojo deš. pradžios, Lietuvoje - nuo 1990-ųjų. Podisciplininį (*postmedium*) būvį aptarė Rosalind Krauss, etnografinį posūkį šiuolaikiniame mene (akcentuojant ne discipliną ir atlikimo būdą, o diskursyvias strategijas) - Halas Fosteris. Apie paribių problemas Lietuvoje rašė Lolita Jablonskienė, raktines šiuolaikinio meno sąvokas (taip pat ir tarpdiscipliniškumą) aiškino Dovilė Tumpytė, keletą išsamių pastabų apie tarpdisciplininį meną pateikė Kęstutis Šapoka. Pasisakė ir dabartinis Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjungos pirmininkas Vytautas Michelkevičius. Kiekvienam besidominčiam verta susipažinti su šių autorių mintimis, norint geriau suvokti istorinį ir teorinį tarpdisciplininio meno Lietuvoje kontekstą - viskas prieinama internete

ir bibliotekose. Tačiau mano tikslas - ne akademinė tarpdiscipliniškumo analizė, o veikiau jo apibrėžimų sintezė, kuri (jei pavyks) galėtų tapti paprasčiausia naudojimosi instrukcija.

Klausimas šiuo atveju ne filosofinis, o pragmatinis - kokiais kriterijais remiantis projektus galima vadinti tarpdisciplininiais atsižvelgiant į Kultūros rėmimo fondo specifiką? Fonde egzistuoja skirtingoms meno sritims nustatytos paramos kvotos, kurios kartkartėmis peržiūrimos atsižvelgiant į paraiškų skaičių. Pastaruoju metu tarpdisciplininio meno projektų skaičius smarkiai išaugo, o kvota nepasikeitė. Padidėjęs paraiškų kiekis liudija stiprėjančią skirtingų sričių profesionalų bendradarbiavimo tendenciją, bet kartu ir visišką tarpdiscipliniškumo sąvokos „išplautumą“. Bet koks renginys, kuriame dalyvauja ne vienos srities menininkai, automatiškai suvokiamas kaip tarpdisciplininis. Bet jei fotografijų parodoje akomponuojant smuikui skaitomos eilės, dėl to fotografija ir literatūros skaitymai savaiame netampa tarpdisciplininio projektu. O kada tampa?

Pirmiausia perskaitome Kultūros fondo remiamų atskirų meno šakų sąrašą: architektūra, cirkas, dailė, fotografija, kinas, muziejai, kultūros paveldas, literatūra, muzika, šokis, tarpdisciplininis menas, tautodailė, teatras ir mėgėjų menas.

Taigi pirmas instrukcijos punktas: tarpdisciplininis menas yra tai, kas nepriklauso kitoms išvardytoms sritims: ne dailė, ne šokis, ne fotografija, ne literatūra, ne teatras, ne kinas, ne tautodailė ir t.t. Tačiau tai nereiškia, kad neiginius pakeitus teiginiais ir sudėjus bent du komponentus gaunamas tarpdisciplininis menas. Čia labai svarbu suprasti, kad kiekviena išvardyta sritis / disciplina turi būti suvokiama iš šiandienos perspektyvos - pasinaudojant Rosalind Krauss terminu - „išplėstame lauke“. Fotografija išplėstame lauke reiškia, kad ji gali tapti instaliacija, fotografiniais objektais ir pan. Literatūra - kad jos skaitymai gali būti interaktyvūs, priminti sporto varžybas (*slam poetry*), performansus. Juk nemansim, kad šiuolaikinė literatūra - tik poezija, proza ir drama. Kine ir teatre taip pat dirba dailininkai, scenaristai, kompozitoriai - bet jie kuria savo disciplinos ribose net ir naudodami šiuolaikiškiausias išraiškos priemones.

Antras. Tarpdisciplininis menas nėra tiesiog atlikimo / transliacijos kitomis medijomis būdas (pvz., nufilmuotas šokis, nufotografuoti cirko artistai). Tarpdisciplininiame projekte vaizdas, garsas, tekstas, performansas, improvizacija suauga į naują vientisą darinį. Tai ne paprastas kelių disciplinų kokteilis, bet kokybiškai naujas produktas.

Trečias. Tarpdisciplininis menas yra šiuolaikinis - jis atsirado kaip priešprieša modernaus meno grynumui, teoretizuotam Clemento Greenbergo. Tarpdisciplininis menas naudoja šiuolaikinio meno kalbą ir šiuolaikines priemones. Todėl ugnies skulptūrų deginimas nėra tarpdisciplininis projektas - tai veikiau sušiuolaikinta, reginių visuomenei pritaikyta etnokultūra. Arba (tauto)dailė, jei svarbiausias dėmuo - skulptūra.

Ketvirtas (susijęs su trečiuoju).

Tarpdisciplininis menas yra transgresyvus - t.y. peržengiantis ribas. Pirmiausiai peržengiantis vienos disciplinos ribas, neišsitenkantis net jos „išplėstame lauke“. Transgresyvumą, kaip svarbiausią tarpdisciplininės praktikos bruožą, išskiria Halas Fosteris. „Pagal Fosterio logiką, transgresiją galima konstatuoti diskursyvioje meno praktikoje, kurioje pasitelkiamos ir kompetentingai panaudojamos įvairių sričių žinios. Toks menas sukuria interaktyvų/kritišką/refleksyvų santykį su kultūrine, socialine, politine terpe, t.y. skleidžiasi horizontalumo ir vertikalumo jungtyje.“ (Dovilė Tumpytė, „Aktualiojo meno raktažodžiai: tarpdiscipliniškumas, medijos ir reliacinė estetika“, 2005 10 17, www.balsas.cc)

Penktas. Tai nėra tik Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjungos narių kuriamas menas. Nors dauguma jų kuria tokį meną, jį gali kurti ir kiti. Greičiausiai meno profesionalai, bet gali ir mėgėjai (Kultūros rėmimo fondas jiems taip pat skiria paramą). Tarpdiscipliniškumą legitimuoja ne meno institucijos (ŠMC, VDA, NDG, galerijos ir pan.), o būtent meno disciplinų ribas peržengiantis kūrybos pobūdis.

Jei ši instrukcija padės projektų rašytojams ir vertintojams - labai gerai. Jei paskatins diskusijas ir naujus, tikslesnius ir (ypač!) trumpesnius tarpdisciplininio meno apibrėžimus - dar geriau.

Dėkoju už skambutį.

Tarpdiscipliniškumo politika?

Skaidra Trilupaitytė

Publikuota kultūros savaitraštyje *7 meno dienos* Nr.15 (937), 2011-04-15

Balandžio 1 d. pasirodžiusi Laimos Kreivytės tarpdisciplininio meno instrukcija („7md“, Nr. 13), kaip ir Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjungos tinklalapyje iš žurnalo „Naujasis Židinyš-Aidai“ perspausdintas 2010 m. Kęstučio Šapokos tekstas „*Keletas pastabų apie tarpdisciplininį meną*“ iš pažiūros liudija jau įprastas šiuolaikinio meno kristalizacijos tendencijas. Dailėtyrininkai išsamiai nusakė naujosios rūšies (ar porūšio) lauką, aptarė tarpdisciplininio meno (TM) charakteristikas (K. Šapoka labiau istoriškai-empiriškai, L. Kreivytė – labiau teoriškai) ir vargu ar šia tema dar reiktų ką nors pridurti. Vis dėlto viešojoje erdvėje paaštrėjęs TM klausimas intriguoja ne vien dėl preciziškai šlifuojamų definicijų. Abu autoriai aiškiai pasakė, kad naujos apibrėžties poreikis auga kartu su Kultūros rėmimo fondo paraiškų tarpdisciplininiam menui skaičiumi. Po TM projekcinio finansavimo „stogu“ mėginama „pakišti“ projektus, kurių čia neturėtų būti, tai apnuogina ir „išplautos sąvokos“ problemą. Anot Šapokos, šiandien „kalbame apie tokį meną (sritį) kaip apie savarankišką reiškinių, reikalaujančių atskiro finansavimo, nors pats pavadinimas, bent jau neilgą laiko tarpą, reiškė laisvės troškimą“.

Nežiūrint teorinių vingrybių, pastaruoju metu iškylančią problemą iš tikro kur kas paprasčiau suvokti kaip elementarią konkurencinę įtampą kovojant dėl riboto finansavimo. Tai verčia gręžtis ne vien į savąją meninės vertės sampratą ir kitus „savaimė suprantamus“ dalykus (jokių problemų nekiltų, jei KRF’as paprasčiausiai finansuotų „įdomų meną“!), bet ir į (objektyvesnių) prioritetų ir kvotų nustatymo kriterijus. Kitaip tariant, patį TM klausimą tenka traktuoti politiškai arba „grynai formaliai“, panašiai kaip kažkada kone privalomą vadovėlinį meno skirstymą į rūšis, šakas ar porūšius. Ir, be kita ko, iš anksto žinant, kad šiuo metu egzistuojantis lietuviškas TM suvokimas susiformavo veikiamas būtent vaizduojamojo meno (tai sufl eruoja ir KRF’o

apibrėžimas, ir LTMKS).

Manau, kad pati meno sąvoka daugiausia yra politinė konstrukcija (žinau, jog ne visi tam pritar), taip pat kad ir tarpdiscipliniškumas neegzistuoja „pats savaime“, kaip imanentiškai meno kūrinys glūdinti ir bet kuriam (išsilavinusiam) žiūrovui lengvai atpažįstama savybė. Mano minėtojo „pritempinėjimo“ išvengti beveik neįmanoma vien todėl, kad TM sąvoka pastaruoju metu nejučia virsta ir kokybės sinonimu. Kažkada Alfonsas Andriuškevičius principingai mėgino atskirti šiuolaikinį ir dabarties meną. Reikia pasakyti, kad toks atskyrimas, nors savo laiku ir tikslingas, taip pat tebuvo sąlyginis, tinkantis retoriškai brėžiant kažkada aktualią perskyrą tarp LDS ir ŠMC meno sampratų. Kadangi šiuo metu Lietuvoje kuriamas menas yra kur kas dažniau nei anksčiau vertinamas tarptautiniame kontekste, galima įtarti, kad, pavyzdžiui, prieš dvidešimt metų radikaliais iššūkiams pasižymėję kūriniai nebebūtų „šiuolaikiniai“ šiandienos vertintojų akyse. Patys savaime jie dėl to nebūtinai tampa mažiau įdomūs; juk gali būti ir taip, kad taikliausi pirmųjų lietuviškų akcijų, hepeningų ir pan. vertinimai dar nėra neparašyti. Tiesiog tai, kas kažkada arba tam tikromis aplinkybėmis galėjo atrodyti kaip neįprasta, ilgainiui tapo normalia, neretai netgi inertiška praktika.

Mėginant „išplautą“ TM sąvoką traktuoti labiau struktūriškai, klausimų gali kilti daugiau. Pavyzdžiui, VDA katedrų struktūra šiek tiek nesutampa su KRF'o remiamomis vaizduojamojo meno sritimis, mat VDA neturi nei šiuolaikinio meno fakulteto, nei atskiros tarpdiscipliniškumo katedros. Iš principo į tokius dalykus gal ir neverta kreipti dėmesio, juk skirtingos institucijos neprivalo „harmonizuoti“ savo veiklos ir suvienodinti padalinių pavadinimų pagal kieno nors suvokimą. Anot K. Šapokos, „šiandien dėl tam tikro požiūrio į kūrinių tapantis menininkas gali būti laikomas tarpdisciplininiu, o video ar fotografiją, performansą eksploatuojantis menininkas, vėlgi dėl požiūrio ir kūrybos principų, gali būti priskirtas tradicionalistų stovyklai“. Jau nebeįrodinėjama, kad net ir pačios šiuolaikiškiausios priemonės ne visada virsta makliueniškuoju message, vis dėlto čia norisi akcentuoti ir tam tikrus ne visada iš šalies pastebimus niuansus.

Mat, panašiai kaip ir L. Kreivytė, sulaukiau skambučio... Skambinęs VDA profesorius paprašė ką nors patarti monumentaliosios dailės (vitražo)

diplomantei, „linkstančiai“ į konceptualiojo meno sritį. Vitražas ir konceptualizmas? Pirmą reakcija – sunkiai įsivaizduojamas derinys. Nors nesakau, kad iš principo neįmanomas. Juk VDA „netradicinio“, „konceptualaus“ ir t.t. meno procesai įsisiūbavo tada, kai aiškesnio tarpdisciplininio meno apibrėžimo dar niekam nereikėjo, o grupinės Skulptūros ir Tapybos katedrų studentų iniciatyvos („Žalias lapas“, „Geros blogybės“, „Akademinio pasiruošimo grupė“ ir pan.) pačia savo veikla formavo bendrą naujojo meno supratimą. Tokiame kontekste jau ne pirmą dešimtmetį kai kurių dėstytojų bei studentų linksniuojami įvairiausi šiuolaikinio meno terminai pernelyg dažnai tampa lengva ranka dalijamu epitetu, bet ne aiškiai deklaruotu principu.

Pirmiesiems „sukilėliams“ baigus aukštąją mokyklą ir mėginant integruotis į platesnį kultūros gyvenimą, ryškėjo ir labiau formalizuotų institucijų bei apibrėžimų poreikis. Besikurianti Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjunga (LTMKS) siekė atsiriboti nuo LDS, nors iš pradžių buvo žvalgomasi į 1935 m. rugsėjo mėn. Kaune kurtos Lietuvos dailininkų sąjungos, t.y. ir „nemėgstamosios LDS“ pirmtakės, įstatus. Kai 1995 m. VDA naikinamos Grafikos katedros fotolaboratorijos pagrindu buvo steigiama nauja Vaizdo studija (nuo 1997 m. ji tapo nauja Foto-video katedra, vėliau – Fotografijos ir medijos meno katedra), šis žingsnis taip pat suvoktas kaip šiuolaikinio meno autonomiškėjimas. Atsiskyrimas nuo įvairiose VDA katedrose kuriamų objektų, instaliacijų ar sieninės tapybos konteksto buvo svarbus tuo, kad su šia kryptimi siejosi tolimesnis šiuolaikinio meno kalbos taikymas VDA studentų kūryboje. Šį procesą, žinoma, taip pat įtvirtino vis glaudesnis pastarųjų bendradarbiavimas su ŠMC kuratoriais.

Nežiūrint tokio bendra(darbia)- vimo, VDA Fotografijos ir medijos meno katedra *a priori* taip pat neturėtų būti traktuojama kaip kokybiškai naujesnį „požiūrį ir kūrybos principus“ diegiantis naujojo meno padalinys – šiuo atveju tiesiog pritariu K. Šapokos minėtai tradicionalistų bei tarpdisciplinininkų perskyrai. Šioje katedroje, kaip ir kitur, mokomasi ir tradicinių dalykų, pavyzdžiui, fotografijos. Vis dėlto pagal KRF'o skirstymą ji keistai „atitrūksta“ ir nuo dailės, ir nuo tarpdisciplininio meno sričių, ir šis atitrūkimas nėra vien retorinis – nemažai kalbama apie itin dideles būtent fotografijai skiriamas KRF'o kvotas. Taigi, kitaip

nei fotografija, TM pačiame fonde traktuojamas tiesiog kaip viena iš finansuojamų sričių, o ne kaip koks nors „išskirtinis“ vizualinio meno bruožas. Įvairių formalių „nesutapimų“ galima būtų rasti ir daugiau, ką jau kalbėti apie „savaime suprantamą“ kūrybinių sąjungų lobizmą.

Jaunų menininkų karjeros aplinkybes čia miniu tik todėl, kad, iš esmės pritardama L. Kreivytes nusakytoms punkтам, suabejojau penktuoju. Kol kas paprasčiausiai nematau prošvaisčių, kad TM samprata Lietuvoje formuotųsi be kokio nors institucinio pagrindo. Tarpdiscipliniškumą ar šiuolaikiškumą kur kas labiau nei tradicinį paveikslą ar skulptūrą apibrėžia būtent institucijos (pastarąsias čia suvokiu ne tiek kaip ŠMC, VDA, NDG ir galerijas, bet labiau kaip tose institucijose dirbančių kuratorių, įtakingų meno kritikų formuojamą institucinį lauką). Kažkodėl manau, kad šiame specifiniame lauke arba besikeičiančių meno praktikų generuojamoje teorinėje atmosferoje ilgainiui bus koreguojami ir valstybinio finansavimo principai. Ko gero, vis mažiau reikšmės turės dailės žanrai, orientuoti į tradicinį medžiagų bei priemonių panaudojimo repertuarą, pavyzdžiui, svarbiau bus tai, kas vadinama „menu viešoje erdvėje“, o ne „granito skulptūrų simpoziumu“. Greičiausiai ir toliau bus kalbama apie „ribas peržengiantį“ šiuolaikinį meną (tiesą sakant, būtų sunku ir įsivaizduoti šiuolaikinį meną, kurio kūrėjai netvirtintų peržengiantys vienokias ar kitokias ribas), bus kuriami ir naujus procesus apibūdinantys terminai, nors naujojo meno legitimacija galbūt įgaus kitą, nei šiandien įprasta, „šiuolaikiškumo logiką“. Tai, žinoma, nereikš tradicinių priemonių ar (tradicinių) atrankos procesų išnykimo, nereikš ir sumažėjusio vertintojų subjektyvumo. KRF'o paraiškas vertinantys ekspertai konstatuoja būtent gerėjančius rašančiųjų igūdžius, kai paraiškos kone idealiai atitinka fondo prioritetus ir reikalavimus, bet vėliau vis vien tenka galvoti apie „papildomą“, ne visada aiškiai apčiuopiamą ir ne visada vienprasmiškai nusakomą kokybės kriterijų mažėjančio finansavimo akivaizdoje.

„Tarpdiscipliniškumo“ kapinynuos

Danutė Gambickaitė

Publikuota kultūros savaitraštyje *7 meno dienos*, Nr.17 (939), 2011-04-29

Jau kurį laiką mažčiau, kad tarpdiscipliniškumo sąvoka aptariant šiuolaikinio meno reiškinius yra neaktuali. Ji tik retkarčiais vienur kitur švysteli pamėklišku pavidalu, daugiausia akademinėje kalboje ar kaip paraiška paramai gauti. Neseniai „7 meno dienosė“ pasirodę menotyrininkų Laimos Kreivytės ir Skaidros Trilupaitytės svarstymai tarpdiscipliniškumo apibrėžties klausimu pakurstė išsakyti savus pasamprotavimus.

Per pastaruosius kelerius metus (tik tiek dar teko akyliau stebėti) šiuolaikinį meną narpliojančios „tekstienos“ aruoduose tarpdiscipliniškumo sąvoka pasitaikydavo retokai. Regis, (kaip buvo galima įsivaizduoti) tokia situacija ir klausimų nekėlė. „Tarpdisciplininis menas“ yra tarpdisciplininis menas. Toks, apie kokį skaitėme, girdėjome iš vyresniųjų (kiekvienas iš jaunesniųjų), ką čia nauja ir pridursi.

Laima Kreivytė tekste „Instrukcija: tarpdisciplininis menas“ mini šia tema rašiusiuosius ir kalbėjusiuosius: „Vakaruose nuo XX a. 8-ojo dešimtmečio pradžios, Lietuvoje – nuo 1990-ųjų. Podisciplininį (postmedium) būvį aptarė Rosalind Krauss, etnografinį posūkį šiuolaikiniame mene (akcentuojant ne discipliną ir atlikimo būdą, o diskursyvias strategijas) – Halas Fosteris. Apie paribių problemas Lietuvoje rašė Lolita Jablonskienė, raktines šiuolaikinio meno sąvokas (taip pat ir tarpdiscipliniškumą) aiškino Dovilė Tumpytė, keletą išsamių pastabų apie tarpdisciplininį meną pateikė Kęstutis Šapoka. Pasisakė ir dabartinis Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjungos pirmininkas Vytautas Michelkevičius.“

Suprantama, kad su dabar kuriamu menu susiję apibrėžimai linkę kisti. Tiksliau jie kinta priklausomai nuo kintančios auditorijos ir kintančio iš esmės dar tik užgimstančio suvokimo. Tendencinga, kad išgirdus mėginimus dar kartą, jau atsižvelgiant į dabarties kontekstą, permąstyti esamus apibrėžimus ar pateikti naujus, imi ir susimąstai, koks tavo paties ryšys su tuo, kas permąstoma.

Nelengva bandyti tarpdiscipliniškumo sąvoką artikuluoti savaip ir nejausti kaltės (gėdos) dėl to, kad ją patiri kitaip, daugiausia iš tekstų. Kai tarpdiscipliniškumas jau atrodo duotybė ir visgi egzistuoja imanentiškai, o nauji jo apibrėžimai atrodo nelabai reikalingi. Toks patyrimas gali būti (o gal ir yra) veikiau simuliacinis ar pamėkliškas. Simuliacinis, nes daugelis jaunųjų, apibūdindami savo kūrybą, jau senokai nebevartoja „tarpdiscipliniškumo“ sąvokos. Nesiekia jos permąstyti ar kitaip aktualizuoti.

Nesiimu vertinti, ar tai gerai, ar reikėtų susimąstyti. Atrodo, kad tokia situacija susiklostė palaipsniui, kai įprotis akcentus dėlioti ne ant „ką“, o ant „kaip“ pasidarė ypač gajus. Tarpdiscipliniškumas ir oficialioje projektinėje leksikoje, apibrėžiančioje šiuolaikinio meno specifiškumą, liko šalta sąvoka. Parašai „tarpdisciplininis“ – ir oficiozui aišku, kad nei tas, nei anas, tad daugiau vargintis ir gaišinti laiko aiškinimams nereikia. (?) Toks vengimas visada yra ydingas, bet ir pateisinamas. Tik šiek tiek baisu, kad susidūrus su neaiškumu, neapibrėžtimi, kliūtimi netaptumėme mūsų specifinės su geografinėmis, politinėmis ir istorinėmis aplinkybėmis susijusios padėties įkaitais.

Kadaise tarpdiscipliniškumo sąvoka buvo labai reikalinga, ypač kai reikėjo konfrontuoti su Dailininkų sąjunga. Dabar vien pamąstyti apie tokios konfrontacijos galimybę savo kūrybos kontekste kuriam nors šiuolaikinio meno veikėjui kažin ar ateitų į galvą. Juk kam konfrontuoti, kai tie, kuriems reikia suprasti, ir taip supranta. Taigi žodžis „tarpdisciplininis“ nusėdo oficialioje kalboje ar akademinėje terminijoje kaip meno istorijos leksikos dalis. Kai pagalvoji, ir Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjungos veikla iš tiesų nėra labai aktyvi, greičiau – tik iš reikalo.

Svarstant tokias tarpdiscipliniškumo sąvokos slinktis šiuolaikiniame mene reikėtų paminėti šiame tekste jau šmėstelėjusią filosofo Arūno Sverdiolo pamėklinės būties sampratą. Regis, šiuo metu tarpdiscipliniškumo sąvoka išgyvena, kad ir kiek kitokią (iš dalies dėl kito laikmečio) nei Sverdiolo tekstuose, bet vis dėlto pamėklišką būtį, būseną. „Tai klausimas apie netikrąją būtį ir duotį, apie būtį ir duotį to, kas nėra tikra, klausimas apie tai, kaip yra ir yra duota tai, kas netikra, dargi esmiškai, „tikrai“ ir „visai“ netikra“, – aptardamas posovietinę būtį rašė Sverdiolas. Panaši (iš dalies ir susijusi) nuojauta atsiranda ir svarstant tarpdiscipliniškumo sąvokos

aktualumą aptariant šiuolaikinio meno reiškinius. Pažvelgus į Sverdiolo definiciją iš ateities perspektyvos ir perfrazavus ji suskambėtų maždaug taip: „Tai klausimas apie netikrąją būtį ir duotį, apie būtį ir duotį to, kas nebuvo tikra, klausimas apie tai, kaip buvo ir buvo duota tai, kas netikra, dargi esmiškai, „tikrai“ ir „visai“ netikra.“ Taip fiktyviai atsitolinus nuo dabarties, viena iš išeičių – užbėgti už akių ir numatyti bei pasiruosti, o svarbiausia dar kartą tiesiog akcentuoti, kad šiuo atveju labai reikalingas savireflektyvumas. Tenka sutikti su Trilupaityte, kad iš esmės pati meno sąvoka daugiausia yra politinė konstrukcija.

Pastaruoju metu vis dažniau svarstau, kad buvimą tarp disciplinų ima keisti buvimas tarp grupių (tarpgrupiškumas ar netgi galbūt tarpkonceptualumas). Aišku, ir viena, ir kita egzistavo jau seniau, pakito tik jų aktualumas. Kalbėjimo apie šiuolaikinį meną akcentas pasislinko nuo konfrontacijos su tradiciškumu (tarpdiscipliniškumas vs tradiciškumas) link kofrontacijos/ kolaboracijos tarp skirtingų, tačiau viename lauke koegzistuojančių grupių. Šiai būsenai (tarp grupių ir koncepcijų) apibūdinti puikiai tinka rašytojo Kurto Vonneguto romane „Katės lopšys“ pramanytas žodis – karasas. Pirmieji, kalbėdami apie savo kartos specifiškumą, Lietuvos kontekste jį aktualizavo Jurijus Dobriakovas ir Tomas Čiučelis. Iš tiesų graži ir šiems laikams ypač simptomiška literatūrinė digresija, kuri jau senokai kirbėjo ir mano galvoje.

„Jei pastebėsi, kad be jokios logiškos priežasties tavo gyvenimas persipynęs su kažkieno kito, – rašo Bokononas, – galimas daiktas, tas žmogus iš tavo karaso.“ Iš tiesų, regis, dabar viskas sluoksniuojasi ne tarp disciplinų, o vienas kitą dengiančiais ir vietomis susiliečiančiais ar prasilenkiančiais karasais (bendraminčių grupėmis). Taip atsitinka, kai akcentai perdėliojami nuo „ką“ prie „kaip“. O čia vėl iškyla jau kiti opūs klausimai, pavyzdžiui, atvirumo ir uždarumo, priverstinio ar natūralaus bendruomeniškumo etc. Tik ar tas būties pamėkliškumas nepasieks ir šių perdėliojamų akcentų? Turbūt reikia gerokai išsikalbėti, kad pamėkliškumas taptų pažįstamas ir bent jau negąsdintų. Kaip kadaise pasakė garso menininkas Andrius Rugys – triukšmas nustoja buvęs triukšmu tuomet, kai į jį įsiklausai.

Komentarai:

2EASY fashion

Jeigu turėtum tik vieną pasirinkimą, ką gelbėtum iš degančio pastato: Hirstą ar deimantinę kaukolę? Mūsų nuomone, klausimas yra tiek pat vertas dėmesio, kaip ir bet kuris kitas bandymas, stengiantis apibrėžti tarpdisciplininio meno sąvoką.

Danas Aleksa

Tarpdiscipliniškumą lietuviško meno kontekste vertinu ne tik kaip meninės veiklos apibrėžimą, bet ir kaip menininko poziciją. Laimos Kreivytės paaiškinime buvo paminėta, kad dauguma sąjungos narių kuria tarpdisciplininį meną. Vadinasi, sąjunga vienija ne vien kuriančius tarpdisciplininį meną. Turbūt yra papildomas motyvas, dėl kurio pasirenki netradicinę dailininkų sąjungą.

Arnas Anskaitis

Įsivaizduoti tarpdiscipliniškumą

Paprastai tarpdiscipliniškumą įsivaizduojame topografiškai kaip kelių skirtingų tikrovės pažinimo sričių – vadinamųjų disciplinų – susisluoksniavimą. Skirtingos disciplinos kaip skirtingi žemėlapiai užkloja vienas kitą ir savo persidengimo vietose tarsi pasiūlo naują santykį su tikrove. Galima įsivaizduoti ir kitokį tarpdiscipliniškumo erdvinį modelį – tokį, kuriame egzistuoja „tarp“ tarp disciplinų, žemėlapių, teritorijų. Čia tampa reikšmingi erdvės ir laiko tarpai, kurie *skiria* disciplinų apibrėžtas tikroves. O kur galėtume lokalizuoti meną? Jis, griežtai tariant, nėra disciplina, neturi savo pastovios, apibrėžtos vietos, tačiau galbūt gali keliauti šiais tikrovės plyšiais, nužymėti takus, palikti savo pėdsakus?

Jurga Barilaitė

12 labai ilgų sakinių

Sutinku, kad reikia kažkaip įvardyti tą „tarp“ bent jau pragmatiškais sumetimais, dėl projektinio kultūros modelio, su kuriuo pirmoj savaitės pusėj nėra jėgų kovoti. Taip jau yra, kad nuo pirmadienio iki trečiadienio reikia pasitikėti struktūra, o nuo ketvirtadienio ryto mane apima baisingas noras nutapyti duris, kurias atvėrus būtų galima pereiti sieną kiaurai. Trečiadienį ta siena buvo tikrai kieta, visai nepereinama ir aiškiai sakė „ne“, o štai ketvirtadienį pasirodė „galbūt“. Susitarimo reikalas. Ketvirtadienis yra tarpas, pasirinkimo laisvė, aš renkuosi kelią kiaurai per sieną ir įsivaizduoju penktadienį. O šeštadienį atrandu, kad už sienos yra kitas butas. Kaip visa tai kam nors parodyti? Vakarop apninka abejonės, kodėl buvo taip lengva pereiti per sieną, gal ji tiesiog *feikinė*, o gal ji iš supuvusio gipskartonio ar popieriaus? Labai neblogai, kai esi apribotas normalių plytinių arba dar geriau blokinių sienų, tada bent jau gali rimtai užsiimti jų griovimu, pavyzdžiui, su tuo didžiuliu svarmeniu kaip dokumentiniuose filmuose. Plėšyt popierių – argi čia griūtis? Kažkokia niekinga fiktyvi kova, kvaila komedija. Sekmadienį išgyventi baisu ir beviltiška, užplūsta nežinia ir nebūtis, tada ir todėl tenka vėl kažką susikurti, atsikračius minčių, dyka siela, tuščia širdimi, protą sutelkus į pačias trumpiausias bangas, atsikračius planetos problemų, nusiraminus, beveik laimingai. Beveik, nes rytoj – *deadlainas*.

Vitalij Červiakov

Laiptinė Tarpdiscipliniškumas.

Apie laiptines tarpdiscipliniškumą mažai galvojama.

Senuose namuose Senose parodose nieko gražiau už laiptines tarpdiscipliniškumą nebuvo.

Šiuolaikiniuose namuose Šiuolaikinėse parodose nėra nieko bjauresnio, šaltesnio, priešingesnio, smulkmeniškesnio.

Mums reikėtų pasimokyti gyventi laiptinėse tarpdiscipliniškume dažniau.

Bet kaip?

Georges'o Pereco *Especies D'espaces: Journal d'un usager de l'espace*
teksto perrašymas

Mindaugas Gapševičius (MIGA)

Skaitydamas Danutės Gambickaitės tekstą „Tarpdiscipliniškumo kapinynuos“, galvojau apie keletą dalykų, kuriuos pamėginsiu pateikti minčių nuotrupomis, – jas skaitytojui siūlau susidėti sau tinkama eilės tvarka.

1. Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjunga galėtų vadintis ir atstumtųjų sąjunga, nes man ji asocijuojasi su prancūzų atstumtųjų salonu. Pirmu atveju jauni menininkai pereito šimtmečio paskutiniame dešimtmetyje buvo išmesti už borto, kadangi nebeatitiko tradicinės Dailininkų sąjungos gairių. Antru atveju atstumtieji nebetiko elitinio meno kontekstui ir tuo metu nusistovėjusio meno supratimo / suvokimo tradicijų. Atstumtųjų asociacija nėra blogai, o žodis „tarpdiscipliniškas“ puikiai apibūdina eksperimentuojančius kūrėjus.

2. Skaitydamas tekstą galvojau apie Gilles’io Deleuzeo *rhizome* sąvoką, reiškiančią buvimą „tarp“, pavyzdžiui, buvimą nei šaknimi, nei stiebu. Botanikoje tokios būsenos pavyzdžiu galėtų būti tikrojo imbiero šakniastiebis; kulinarijoje tokią reikšmę galėtų atitikti grietinė baltoje mišrainėje arba susiliejimo taškas tarp grietinės ir virtų bulvių. Paskutinį pavyzdį galima būtų įvardyti kaip bulves su trupučiu grietinės arba grietinę su virtų bulvių priemaišomis. Toks galėtų būti ir tarpdisciplininio meno kūrėjų produktas: kartais tai būtų daugiau tapyba, kartais video, kartais garsas, o kartais – blynai (žr. 2012 m. LTMKS rengtą parodą „Bendrabūtis“).

3. Tarpdisciplininis menas gali būti skirstomas į silpną (*weak*) ir stiprų (*strong*), panašiai kaip silpnas dirbtinis intelektas (*weak AI*) ir stiprus dirbtinis intelektas (*strong AI*). Stipraus dirbtinio intelekto esmė – sukurti tokią mašiną, kuri būtų pajėgi atlikti žmogaus intelektui prilygstančius uždavinius. Pavyzdžiui, visi mes esame girdėję apie pokalbių kambarį

ELIZA, kuriame „pacientas“ bendrauja su gydytoju psichoterapeutu. Kiek naujesnis pavyzdys galėtų būti *Deep Blue* kompiuteris, 1996 m. įveikęs šachmatų partiją prieš Garį Kasparovą. Dar naujesnis pavyzdys galėtų būti superkompiuteris *Watson*, kuris 2011 m. klausimų ir atsakymų viktorinoje įveikė ankstesnius viktorinos laimėtojus Bradą Rutterį ir Keną Jenningsą. Jei kalbėtume visatos terminais, stiprusis tarpdisciplininis menas galėtų būti tamsioji materija arba tamsioji energija, esanti tarp materijos, t. y. tarp fizikoje apibrėžtų dalelių įskaitant Higso bozoną. Stipriuoju tarpdisciplininiu menu galima pavadinti ir objektą ar reiškinių, kuris netelpa į tradicinės meno apibrėžtis (taip pat tarpdiscipliniškumo), tačiau kelia aktualius klausimus, provokuojančius naujus sprendimus.

4. Iš esmės pritariu Danutės Gambickaitės tekste keliamai idėjai dėl kolaboratyvaus požiūrio į problemos sprendimą, kuris geriausiai apibūdintų tarpdiscipliniškumą, bet nesureikšminčiau keliamo klausimo „kaip“. Iš tikrųjų nėra svarbu, kaip daromas menas, jei nesuvestume visko į produkto kūrimą. Svarbu, kad būtų išskelti klausimai ar uždaviniai ir rasti nekonvencionalūs atsakymai ar sprendimai.

5. Jau kuris laikas dirbu prie naujo projekto, kurį šiais metais pristaciau Taline „0.30402944246776265“ pavadinimu. Šis skaičius reiškia mano kompiuterio unikalų numerį ir adresą, sugeneruotą *Freenet* tinkle (freenetproject.org). Jei mano kompiuteris naudojamas tradiciniame *Opennet Freenet* tinkle, šis numeris kartu su kompiuterio lokacija nekinta. *Freenet* tinklas turi ir socialiniais dėsniais pagrįstą tinklą *Darknet Freenet*. Jame kompiuterio lokacija kartu su jo numeriu kinta priklausomai nuo sąveikos su kitais *Darknet Freenet* tinkle esančiais kompiuteriais. Tyrimas, kurį atlieku, yra tiesiogiai susijęs su dirbtinio gyvenimo (*artificial life*) konceptualizavimu, o jo pasekme turėtų tapti tezė, siūlanti *Darknet Freenet* tinklų skaitmeninės informacijos judėjimą prilyginti informacijos sklaidai fizinėje erdvėje.

Berlynas, 2013 m. rugsėjis

Linas Jusionis

Pamąstyti apie tarpdiscipliniškumą galiu tik gerokai save privertęs. Tai tiesiog sąvoka, nekelianti jokių emocijų. Tiesa, bent jau man, ši sąvoka turi aiškiai juntamą istorinį laiko atspalvį, sukeltą tam tikras nereikšmingas asmenines asociacijas – kažkodėl vis pagalvoju apie metalinius kioskus ir juose parduodamą kramtomąją gumą ir audiokasetes. Nors tarsi vis dar apima bandymo atsinaujinti ir pasipriešinimo atgarsius, kurie (kaip ir minėtas laiko atspalvis) labiau juntami galvojant apie Lietuvos meno lauko kontekstą, tarpdiscipliniškumas vis dėl to ramiai nugulė savotiškoje meno taksonomijoje. O taksonomija tuo ir pasižymi, kad dažniausiai yra tiesiog naudojama arba ignoruojama jos nekvestionuojant. Manau, vis dažniau ignoruojama, nes tegali pasitarnauti tik įvardijant kūrinio formą, o tai neatrodo labai svarbu. Tiesa, taksonomija yra įdomi tuo aspektu, kad ji kartais labai gerai užkonservuoja istorinius kontekstus, kurių supama ji ir susiformuoja.

Tad išties, kaip ir siūlo Danutė, daug įdomiau yra susimąstyti apie buvimą tarp grupių ir jų propaguojamų idėjų, kuris keičia buvimą tarp disciplinų. Tad tarpdiscipliniškumas galėtų būti tiesiog bandymas peržengti vienos ar kitos grupės ir jos peršamos ideologijos ar strategijos ribas, kartu atsisakant sureikšminti vienos ar kitos grupės keliamas problemas.

Kita vertus, galima pagalvoti apie tarpdiscipliniškumą labai asmeniškame lygmenyje. Galima suvokti jį kaip kūrybą, kylančią bandant apmąstyti labai skirtingų ir dažnai tarpusavyje tik asmeniniame lygmenyje susijusių patirčių kontekstus. Tokiu atveju visai nesvarbu, kokia yra galutinė proceso forma. Turbūt toks bandymas apibrėžti tarpdiscipliniškumą man yra artimiausias.

Vsevolod Kovalevskij

Tarp discipliniškumas

~~Kompiuteriniai sauskas negerbantis ^{šiuo} ~~sauskas~~~~
griežtauti

(Būdas
pasiteisinti)

Būdas daug apriboti

≈

Ignas Krunglevičius

„Tarpdiscipliniškumas / tarpdisciplininis menas“ – šios sąvokos, apibrėždamas savo praktiką, nevarčiau. Šis terminas asocijuojasi su senesniais teoriniais tekstais, kur, apibrėžiant menininko praktiką, prieštara autoritetiniam *isteblišmentui* buvo svarbi (čia Danutės pavyzdys apie konfrontaciją su Dailininkų sąjunga labai tinka). Šiandien, deja, vos ne vienintelis ir aktualiausias dialogas yra su rinka. Ten „tarpdiscipliniškumas“ yra labiau prekės ženklas nei aktuali sąvoka aptariant šiuolaikinio meno reiškinius.

Saulius Leonavičius

Tarp medžiagos, medijos, teksto, skaidymas į vis smulkesnes sudedamąsias dalis.

Disciplina – mąstymo ir praktikos metodas, veikiantis binarinės opozicijos principu.

Dainius Liškevičius

1. KOPIU Į KALNĄ

Atkalne staigia ropščiuosi, kopiu aukštybėn.
Tarpeklio ramybė man širdį pripildo džiaugsmo.
Iš dvelksmo gaivaus juntų, kur sruvena šaltiniai.
O nuo keteros nušvinta erdvė didžiausia.
Apsupo medžiai mane – nejaugi paklydęs būsiu?
Kirtėjų dainą girdžiu ir patraukiu ton pusėn.

Oujang Siu (kinų poetas), iš „Penkiolikos eilėraščių įvairiomis temomis, sukurtų kelionės metu Lungmene“. Iš knygos: *Senovės rytų poezija*, sud. Sigitas Geda, ser. Pasaulinės literatūros biblioteka. Vertimas į lietuvių kalbą: Vytautas P. Bložė, Aleksas Dabulskis. Vilnius: Vaga, 1991, p. 593.

Paulina Eglė Pukytė

Kaip teisingai pastebėjai, sąjungos nariams tarpdiscipliniškumas dažniausiai reiškia galimybę būti TARP disciplinų, būti tiesiog vizualinio meno kūrėju, atsiplėšti nuo studijuotų specialybių arba dirbti disciplinose, kurių nestudijavai ir kurių oficialiai net nėra. (Bet argi ne keista, Vilniaus dailės akademijoje vis dar būtina pasirinkti specialybę prieš stojant ir nėra galimybės studijuoti, bent jau pirmajame kurse, tiesiog vizualinio meno, arba, dar plačiau, *fine art* (adekvataus vertimo nėra?). Mano karta yra ta tarpinė karta, kuriai labiausiai reikėjo legitimuoti būtent tokį buvimą TARP disciplinų, laisvę kurti tokiomis meninėmis priemonėmis, kokių reikia konkrečiai idėjai išreikšti ar tam tikram rezultatui pasiekti. Tarpdiscipliniškumas tokiu atveju yra net ne skirtingų disciplinų sąveika, integracija, apvertimas, etc. viename ar kitame kūrinyje, ne kūrybos principas, ne metodas, o tiesiog sąlyga, būtina kūrybai, tai yra laisvė. Galbūt todėl ji nėra permąstoma menininkų kūryboje?

Kęstutis Šapoka

Danutė Gambickaitė: Nelengva bandyti tarpdiscipliniškumo sąvoką artikuluoti savaip ir nejausti kaltės (gėdos) dėl to, kad ją patiri kitaip, daugiausia iš tekstų. Kai tarpdiscipliniškumas jau atrodo duotybė ir visgi egzistuoja imanentiškai, o nauji jo apibrėžimai atrodo nelabai reikalingi. Toks patyrimas gali būti (o gal ir yra) veikiau simuliacinis ar pamėkliškas. Simuliacinis, nes daugelis jaunųjų, apibūdindami savo kūrybą, jau senokai nebevartoja „tarpdiscipliniškumo“ sąvokos. Nesiekia jos permąstyti ar kitaip aktualizuoti.

K. Š.: Teko girdėti „tarpdisciplinininkų veteranų“ replikų, kad „tarpdiscipliniškumo“ laidojimas (kapinynas) yra pritemptas, o tarpdisciplininis menas vis dar aktualus. Iš dalies sutikčiau, kad „kapinynas“ – gal ir kiek pritemptas, bet pati problema arba užduodamas tarpdiscipliniškumo (nebe)aktualumo klausimas jau sklendo ore keletą metų. Be to, svarbu, kas tą klausimą ir kaip užduoda. Kai jį formuluoja jauniausios kartos dailės kritikos / meno atstovai (-ės), natūralu, kad akcentai sudedami savaip. Natūralu, kad šiai kartai „tarpdiscipliniškumas“ – savaimė suprantama, jau įsisavinta kategorija, kuri, sakykim, nebėra joks iššūkis, nebeturi įtampos, suvokiama nebent kaip kanono dalis. Nebėra poreikio jos „aktualizuoti“, nebent kaip tam tikrą tradiciją. Netgi kalbant apie kiek vyresnę, t. y. mano kartą (maždaug ties 2000-ųjų riba įsiterpiančią tarp „revoliucionierių“ ir dabartinės, jauniausiosios kartos), „tarpdisciplininio meno“ sąvoka yra natūrali, tačiau nebe tokia aktuali.

Vis dėlto tam tikra su šia sąvoka susijusi įtampa vis dar jaučiama „tarpdisciplininio“ meno pradininkų, „revoliucionierių“, kartoje. Taip, galbūt „tarpdiscipliniškumo“ sąvoka nebėra tokia įelektrinta kaip prieš keliolika metų ar prieš dešimtmetį, tačiau ji, matyt, nuolat iškyla vertybinio pasirinkimo, dilemos naujoje, dabartinėje situacijoje pavidalu būtent šiai

kartai, kurios atstovai(-ės) pastaruoju metu neretai jaučiasi pasimetę tarp „klasikų“ ir „avangardistų“ vaidmenų.

Danutė Gambickaitė: Kadaisė tarpdiscipliniškumo sąvoka buvo labai reikalinga, ypač kai reikėjo konfrontuoti su Dailininkų sąjunga. Dabar vien pamąstyti apie tokios konfrontacijos galimybę savo kūrybos kontekste kuriam nors šiuolaikinio meno veikėjui kažin ar ateitų į galvą. Juk kam konfrontuoti, kai tie, kuriems reikia suprasti, ir taip supranta. Taigi žodis „tarpdisciplininis“ nusėdo oficialioje kalboje ar akademinėje terminijoje kaip meno istorijos leksikos dalis. Kai pagalvoji, ir Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjungos veikla iš tiesų nėra labai aktyvi, greičiau – tik iš reikalo.

Iš tiesų galbūt gerokai atbukusi, paslėpta konfrontacija tebeegzistuoja, tačiau ji turbūt nebėra įdomi jauniausiai kartai, kuri toje institucinėje ir idėjinėje konfrontacijoje nedalyvavo, jos nepatyrė. Taigi ta konfrontacija gerokai išsivadėjusi ir trumpam atgyja nebent skirstant projektų pinigus. Tada anksčiau liepsnojusi nesantaika tarp „dailės“ ir „tarpdisciplininio meno“ gali trumpam vėl užsiplieksti. Tačiau ir čia nesantaika ilgai trukti negali, kadangi „tarpdisciplininis menas“ jau (buvo) išsikovojęs atskirą valstybinio finansavimo „poziciją“. Kova dar gali tęstis nebent dėl „pyrago“ gabalo dydžio.

Vėlgi viskas priklauso nuo požiūrio taško. Jei pasižiūrėtume, pavyzdžiui, į nacionalinio transliuotojo, pavyzdžiui, nacionalinės televizijos, programas, tai vadinamasis „tarpdisciplininis menas“ ignoruojamas lygiai taip pat atkakliai, kaip ir anksčiau...

Tačiau ar „tarpdisciplininis menas“ siekia tapti masiškai vartojamu produktu, t. y. tapti naująja konjunktūra? Manychiau, kad taip. Ko gero, didžioji dalis XX a. 10-ojo dešimtmečio „tarpdisciplininio meno“ siekė būtent to (juk vienoje pirmųjų SŠMC metinių parodų nedviprasmiškai buvo sakoma, kad formuojamas *naujas isteblišmentas*), todėl pati sąvoka labai greitai nuvertėjo ir tapo „nebeaktuali“. Žinoma, aktualumą galima visada atgaivinti, į vieną ar kitą sąvoką į(si)liejus kokių nors gaivališkų

jėgų, siekių (net jei jie prieštarauja pirminei kokios nors sąvokos prasmei)...

Danutė Gambickaitė: *Pastaruoju metu vis dažniau svarstau, kad buvimą tarp disciplinų ima keisti buvimas tarp grupių (tarpgrupiškumas ar netgi galbūt tarpkonceptualumas). Aišku, ir viena, ir kita egzistavo jau seniau, pakito tik jų aktualumas. Kalbėjimo apie šiuolaikinį meną akcentas pasislinko nuo konfrontacijos su tradiciškumu (tarpdiscipliniškumas vs tradiciškumas) link kofrontacijos / kolaboracijos tarp skirtingų, tačiau viename lauke koegzistuojančių grupių.*

LTMKS taip pat nuolat susiduria su tapatumo dilema (kurios nebuvo sąjungai tik kuriantis) – nuolat blaškomasi tarp „alternatyvos“ (tik nebeaišku kam?) ir „akademizavimosi“, statuso, institucinio svorio didinimo. Todėl sunku pasakyti, ką reiškia posakis, kad sąjunga juda tik „iš reikalo“? Jei žiūrėtume į sąjungos steigimosi laikmetį, kai sąvoka „tarpdisciplininis“ buvo tapati sąvokai „alternatyvus“, tai dabartinė sąjungos situacija galbūt atrodytų ir „iš reikalo“.

Kita vertus, derėtų įvertinti sąjungos kelią nuo neaiškaus pusiau juridinio vieneto iki vis didesnį svorį ir populiarumą tarp jaunų meninink(i)ų įgaunančios organizacijos. Kaip pamatuoti, kuris sąjungos etapas buvo aktualiausias ar aktualesnis? Tokiu būdu įžengiame į interpretacijų brūzgynus.

Pavyzdžiui, kai kurie vyresni sąjungos nariai viešai išstojo iš sąjungos, protestuodami prieš, jų manymu, idėjinį sąjungos degradavimą, ko gero, vadovaudamiesi būtent XX a. 10-ajame dešimtmetyje susiformavusia „tarpdiscipliniškumo“ samprata. O joje dabartinis jaunimas nebejunta (ir nebeieško) etinės ar „politinės“ pozicijos dimensijos. Jie vadovaujasi pragmatiška naudos (pavyzdžiui, suteikiamo menininko statuso, socialinių garantijų) logika. Žinoma, šių „gėrybių“ buvo siekiama ir sąjungai tik steigiantis, tačiau „pragmatiniai“ siekiai tuo metu tiesiog dėl situacijos specifikos buvo glaudžiai susiję ir su ideologinėmis, etinėmis aspiracijomis.

Nepaisant „pragmatizmo“, didžioji dalis „tarpdisciplininio“ jaunimo stoja ne į LDS, o į LTMKS. Vadinasi, sąvoka „tarpdisciplininis“, nors ir beveik nebevartojama, nebeaktuali, vis dėlto dar yra paradoksaliai aktuali... O galbūt tiesiog dar gajus XX a. 10-ojo dešimtmečio pabaigoje suformuotas įvaizdis?

Vis dar pasitaiko, kad sąjungos taryba nepriima pavienių norinčiųjų stoti, nes jų kūrybą traktuoja labiau kaip „dailę“, o ne kaip „tarpdisciplininį meną“... Keista takoskyra, tačiau ji vis dar veikia... O koku būdu, sunku būtų tiksliai pasakyti.

Taip, „tarpdisciplininio meno“ sąvoka ir samprata, mano manymu, kyla iš XX a. 10-ojo dešimtmečio „revoliucinės“ situacijos, kai buvo sureikšmintas (o gal buvo iš tiesų aktuali) „tradicinės“ ir „naujosios (arba tarpdisciplininės)“ dailės priešprieša, o tariant paprasčiau – formalios apibrėžtys. Buvo svarbu, „kaip“ daroma. Pati (nauja) forma, medija, plastinis sprendimas atstojo kūrinio, projekto turinį, aktualumą, koncepciją. Sakyčiau, tas „kaip“ gal kiek dirbtinai tebeegzistuoja, palaikomas mūsų didžiųjų šiuolaikinio meno institucijų. Tačiau 10-ajame dešimtmetyje iš tiesų aktualus „kaip“, dabartinėje situacijoje perkeliamas į institucijų, t. y. biurokratinių, simuliacijų sferą. Svarbu, ne „kaip“ padaromas kūrinys, projektas formos prasme, bet „kaip“ lanksčiai sugebama funkcionuoti tam tikroje biurokratinėje sistemoje. O tai vėlgi glaudžiai siejasi ir su buvimu „grupėse“, funkcionavimu tam tikrų grupių interesų kontekstuose. Tai vėlgi seniai žinomi dalykai (pavyzdžiui, iš sovietmečio), jie buvo taip pat aktualūs ir 10-ajame dešimtmetyje, tačiau pastaruoju metu atgyjantys su nauja jėga ir nauju „tiuningu“. Tai vienas iš „tarpdiscipliniškumo“ vedinių, kurį galima pavadinti „neonomenklatūrizmu“, kai „kaip“ šimtu procentu transformuojamas į biurokratinio funkcionavimo taktikas. Paties kūrinio, kuris dar buvo svarbus „tarpdisciplinininkams“, dažnai nelieka.

O apskritai sutikčiau, kad dabartinė mūsų situacija labiau mutuoja į egzistavimą grupėse, savitą „tarpgrupiškumą“ (nors, tiek kalbant apie 10-ąjį dešimtmetį, tiek apie šiandieną, labiau tiktų „interdisciplininio meno“, „intergrupiškumo“ sąvokos). „Tarpkonceptualumas“, sakyčiau, yra tokia pat tuščia vidurė sąvoka, kaip ir „konceptualumas“ (kadaise

pakeitusi „tarpdiscipliniškumo“ sąvoką, kurią labai mėgome (aš taip pat) vartoti amžių sandūroje ir kiek vėliau, o dabar taip pat jau grimztanti į užmarštį). Juk visas menas, nesvarbu, „tradicinis“ ar „šiuolaikinis“, yra „konceptualus“, nes grįstas kokia nors idėja (tai irgi seniai žinoma, nuvalkiota tiesa)...

Vis dėlto, mano manymu, „tarpdiscipliniškumo kapinynai“ teksto ar parodos pavidalu – įdomi provokacija. O provokacija, net jei ja siekiama „palaidoti“ kokią nors sąvoką, gali, priešingai – tapti postūmiu reaktualizacijai, atgaivinimui. Galų gale net palaidojimas – naujos egzistencijos pradžia.

Marija Šnipaitė

Proceso metu vis galvoji ir apie spalvą, ir apie šviesą, keliskart per valandą peržiūri muzikinį klipą ir išsitrauki iš lentynos vis tą pačią knygą, nes tavam kūriniai tinka to romano sąranga. O rezultatas – vien medis, molis, gipsas, dar kokia lempa ir dar šis bei tas. Bet kai kas paprašo papasakoti ką nors apie visa tai, imi ir kalbi, tarkim, apie peizažą kelio filmuose.

Vargu ar šias situacijas galėtum pavadinti tarpdiscipliniškumu. Jeigu ir taip, tai vis dėlto tas tarpdiscipliniškumas, regis, yra savaiminis ir veikiantis tiesiog asmeninėje plotmėje.

Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjungos
grupinė paroda
Tarpdiscipliniškumo kapinynuos (?)

2013 10 17 – 2013 10 31

Menininkai

*2EASY fashion, Danas Aleksa, Arnas Anskaitis, Jurga Barilaitė,
Vitalij Červiakov, Mindaugas Gapševičius, Linas Jusionis,
Vsevolod Kovalevskij, Ignas Krunglevičius, Saulius Leonavičius,
Dainius Liškevičius, Paulina Eglė Pukytė, Kęstutis Šapoka, Marija Šnipaitė*

Kuratorės

*Danutė Gambickaitė
Gintarė Matulaitytė*

Leidėjai

Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjunga

Vertimas

Justinas Šuliokas

Maketavimas

Vitalis Vitaleus

Rėmėjas

*Lietuvos Respublikos
Kultūros ministerija*

www.letmekoo.lt

Vilnius
2013

